

รูปแบบการเกษตรกรรมยั่งยืนตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงบ้านthon-อม
ตำบลช่องไม้แก้ว อำเภอกู่ตะเภา จังหวัดชุมพร*
SUSTAINABLE FARMING MODEL ACCORDING TO THE SUFFICIENCY ECONOMY
CONCEPT BAN THON-OM, CHONG MAI KAEW SUBDISTRICT,
THUNG TAKO DISTRICT, CHUMPHON PROVINCE

ฉันทชนก เทพสุทธิ์

Chanchanok Thepsut

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี สุราษฎร์ธานี ประเทศไทย

Faculty of Humanities and Social Sciences, Suratthani Rajabhat University, Suratthani, Thailand

Corresponding author E-mail: ant_antktd@hotmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาบริบทชุมชน สถานการณ์ปัญหา และการจัดการการเกษตร และ 2) ค้นหาแบบการเกษตรอย่างยั่งยืนตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงบ้านthon-อม ตำบลช่องไม้แก้ว อำเภอกู่ตะเภา จังหวัดชุมพร เป็นวิธีการวิจัยแบบผสมวิธี ในการวิจัยเชิงปริมาณ กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ สมาชิกหรือครอบครัวในชุมชน เกษตรกร และผู้นำหรือแกนนำ เลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง จำนวน 30 ราย เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถาม สถิติที่ใช้การวิจัยและการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ คณะกรรมการวิสาหกิจชุมชน คณะกรรมการบริหารร้านค้าหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และสมาชิกรายย่อยวิสาหกิจ เลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง จำนวน 15 ราย เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์เชิงลึก และสนทนากลุ่ม วิเคราะห์เชิงเนื้อหาเชิงพรรณนา ผลการวิจัยพบว่า บริบทชุมชนเดิมเป็นหมู่บ้านเขาหมาแหงน หมู่ที่ 2 และปีพ.ศ. 2540 แยกเป็นหมู่บ้านthonอม หมู่ที่ 6 และเป็นชุมชนต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียง ด้านสถานการณ์ปัญหา ได้แก่ 1) การวางแผนการผลิต 2) การเงินและบัญชี 3) การผลิต 4) การตลาด 5) การบริหารกลุ่ม 6) สิ่งแวดล้อม 7) ทรัพยากร และ 8) จัดการความรู้ มีการจัดการเกษตรกรรม ได้แก่ 1) พอประมาณ 2) ความมีเหตุผล 3) มีภูมิคุ้มกัน 4) ความรู้ และ 5) คุณธรรม และพบรูปแบบการเกษตรกรรมยั่งยืนตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง มีการจัดการเกษตรกรรมแบบพึ่งพาตนเอง เน้นความปลอดภัย สร้างสมดุลระบบนิเวศกับสิ่งแวดล้อม ได้แก่ 1) สอดคล้องกับระบบนิเวศ 2) ความเป็นไปได้ทางด้านเศรษฐกิจ 3) ความยุติธรรมในสังคม 4) มีมนุษยธรรม และ 5) ความยืดหยุ่น และปัจจัยเกษตรยั่งยืน ได้แก่ การมีส่วนร่วม การสร้างพันธมิตรเกษตรเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม สุขภาวะชุมชน และจัดการความรู้

คำสำคัญ: รูปแบบการเกษตรกรรมยั่งยืน, หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง, บ้านthon-อม จังหวัดชุมพร

Abstract

The purpose of this article is to 1) Study the context, problem situations, and farming management, and 2) To find sustainable farming models based on the Sufficiency Economy concept

* Received January 28, 2025; Revised February 12, 2025; Accepted February 18, 2025

Ban Thon-Om, Chong Mai Kaew Subdistrict, Thung Tako District, Chumphon Province. The Mixed Methods, quantitative Research, sample groups consisting: of community members or families, farmers, and community leaders or leaders, purposive sampling, a total of 30 people. The research tools include: a questionnaire, used for analyzing percentage, mean, and standard deviation. In qualitative Research, key informants include: The community enterprise committee, store management committee, relevant institutions, and small members of the enterprise, purposive sampling, a total of 15 people. The research tools include: in-depth interviews and focus groups and descriptive content analysis. The research found that: The original community context is Khao Ma Haeng Village, Moo 2, and in 1997, divided into Ban Thon-Om Village in Moo 6, and is a model community of the Sufficiency Economy. The problem situations include: 1) Production planning, 2) Finance and accounting, 3) Production, 4) Marketing, 5) Group management, 6) Environment, 7) Community resources, and 8) Knowledge management. The sustainable farming models based on the Sufficiency Economy, with self-reliant agricultural management, emphasizing safety, and creating a balance between the ecosystem and the environment include: 1) Moderation, 2) Reason, 3) Immunity, 4) Knowledge, and 5) Morality. And find sustainable farming models based on the Sufficiency Economy, self-reliant farming management, emphasizing safety, and creating a balance between the ecosystem and the environment include: 1) Ecological consistency, 2) Economic feasibility, 3) Social justice, 4) Humanization, and 5) Resilience. The factors of sustainable farming include: participation, agricultural partnerships, being environmentally friendly, community well-being, and knowledge management.

Keywords: Sustainable Farming Model, Sufficiency Economy, Ban Thon-Om Chumphon Province

บทนำ

หลังจาก “ยุคการปฏิวัติเขียว” (Green Revolution) ซึ่งเป็นการเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญในภาคการเกษตรที่นำความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์เกษตรและเทคโนโลยีมาใช้ในการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้า เช่น การใช้พันธุ์พืช พันธุ์สัตว์ ที่ให้ผลผลิตสูง ใช้เครื่องจักรกลทางการเกษตรที่ไถพรวนได้ลึกมากขึ้น มาทดแทนแรงงานสัตว์ สามารถผลิตได้ทุกช่วงเวลา และมีผลผลิตอย่างต่อเนื่อง ในช่วงปี ค.ศ. 1960 โดยเริ่มต้นจากเทคโนโลยีการผลิต เช่น การผสม พันธุ์พืช สัตว์ที่ให้ผลผลิตสูง การใช้สารเคมีชนิดต่าง ๆ และการใช้เครื่องจักรกลการเกษตร ซึ่งนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงด้านอื่น ๆ ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และวัฒนธรรม ตลอดจนสุขภาพอนามัยและระบบนิเวศวิทยาของโลก “การปฏิวัติเขียว” กลายเป็นนโยบายหลักของเกือบทุกประเทศ รวมทั้งประเทศไทยเกษตรกรต่างถูกโน้มน้าวส่งเสริมให้ยอมรับระบบการเกษตรด้วยวิธีการต่าง ๆ รวมทั้งผ่านระบบการศึกษา และสื่อสารมวลชน (อาทิตยา พงพพรม, 2562) จากข้อมูลการรายงานของกรมวิชาการเกษตรในปี 2565 พบว่า ปริมาณและมูลค่าการนำเข้าวัตถุดิบทางการเกษตรสูงถึง 0.114 ล้านตัน เพิ่มขึ้นร้อยละ 16.32 จาก พ.ศ. 2563 ที่มีการนำเข้ารวม 0.098 ล้านตัน และมีแนวโน้มในการนำเข้าในปริมาณที่เพิ่มขึ้นทุกปี ส่งผลให้มีการตกค้างของสารกำจัดศัตรูพืชในผลผลิตทางการเกษตรและในสิ่งแวดล้อมในปริมาณที่มากตามไปด้วย โดยเฉพาะการสะสมในดินและน้ำ รวมถึงในห่วงโซ่อาหาร รวมทั้งเป็นปัญหาสิ่งแวดล้อมอย่างต่อเนื่อง (สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, 2566) จากรูปแบบการผลิตดังกล่าวได้รับการยอมรับแบบฝังลึกในสังคมการเกษตรไทย จนกลายเป็นรูปแบบเกษตรกระแสหลักเช่นเดียวกับในหลายประเทศทั่วโลกจนถึงปัจจุบัน (อาทิตยา พงพพรม, 2562) แต่ผลกระทบ

เชิงลบของการเกษตรเคมีเชิงเดี่ยวนำไปสู่ข้อพิจารณาของสังคมโลกและทำให้เกิดเกษตรกรรมทางเลือกขึ้น โดยเน้นการผลิตที่ไม่ละเลยมิติทางด้านสังคม และสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นที่มาของการเกษตรยั่งยืน (Sustainable Agriculture)

ทั้งนี้ แนวคิดการปฏิรูประบบการเกษตรไทยจึงเกิดขึ้นเพื่อสนับสนุนเกษตรกรรายย่อย ทั้งในการเข้าถึงและสร้างความมั่นคงในการเข้าถึงฐานทรัพยากรการเกษตรพื้นฐาน โดยเฉพาะที่ดิน (การกระจายการถือครองที่ดิน ระบบที่ดินชุมชน) และปัจจัยการผลิตพื้นฐานอื่น ๆ รวมทั้งกลไกในการสนับสนุนให้เกษตรกรรายย่อยสามารถที่จะพัฒนาระบบการผลิตให้มีความยั่งยืนทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะอย่างยิ่งภายใต้การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ดังนั้น การปฏิรูประบบเกษตรของประเทศจึงจำเป็นต้องมีการดำเนินการทั้งระบบ ตั้งแต่การแก้ไขกฎหมายที่เกี่ยวข้อง การเปลี่ยนแปลงนโยบาย และระบบการทำงานของหน่วยงานราชการต่าง ๆ (วิฑูรย์ ปัญญากุล, 2558) จะเห็นได้ว่า ระบบเกษตรยั่งยืนเป็นระบบการเกษตรที่สัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมและสอดคล้องกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เนื่องจากถูกบรรจุไว้เป็นครั้งแรกในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 และต่อเนื่องมาในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 12 เกษตรยั่งยืนเกี่ยวข้องกับความเป็นอยู่ของชุมชนหลายระดับตั้งแต่ระดับครัวเรือน ชุมชน และประเทศ โดยหลักการการเกษตรแบบยั่งยืนเป็นการผสมผสานความรู้หรือเทคโนโลยีทั้งเก่าและใหม่ไว้ด้วยกัน เพื่อพัฒนาระบบการผลิตที่สามารถสนองตอบต่อเกษตรกรทั้งทางเศรษฐกิจและรักษาสีเขียวสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นทางเลือกอย่างหนึ่งของเกษตรกร และนำไปสู่เกษตรยั่งยืนที่เป็นฐานสำคัญของการสร้างเศรษฐกิจแห่งการพึ่งตนเอง (อาทิตยา พงพรหม, 2562)

ดังเช่นชุมชนบ้านทอน-อม อำเภอฟุ่ดตะโก จังหวัดชุมพร ซึ่งพบว่า หลายสิบปีที่ผ่านมาเกษตรกรรายย่อยได้ประสบกับปัญหาต่าง ๆ มากมาย ทั้งการสูญเสียการเข้าถึงที่ดินการเกษตร กระแสส่งเสริมการเกษตรที่พึ่งพาสารเคมีการเกษตร ต้นทุนการผลิตที่เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งความผันผวนของสภาพอากาศ เป็นเนื่องมาจากการนำสารเคมีมาใช้ในการเกษตรมายาวนานและอย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้เกษตรกรได้รับผลกระทบต่อสุขภาพและสภาพแวดล้อม ส่งผลกระทบให้ร่างกายอ่อนแอ และมีอัตราการเจ็บป่วยเพิ่มขึ้น รวมทั้งขาดความตระหนักในการสร้างความรับผิดชอบชุมชนร่วมกันในการการอนุรักษ์และฟื้นฟูคุณภาพสิ่งแวดล้อมเพื่อให้เกิดความสมดุลทางธรรมชาติและชีวิต ตลอดจนหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมีการทำงานที่ซับซ้อนและขาดความตระหนักร่วมกันอย่างเพียงพอ (วิฑูรย์ ปัญญากุล, 2558) ดังนั้น จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งในการจัดการด้านเกษตรอินทรีย์อย่างแท้จริง เนื่องจากการเกษตรเป็นรากฐานของการพัฒนาคุณภาพชีวิต และเป็นแหล่งเก็บพลังงานในรูปแบบธรรมชาติที่สมบูรณ์ที่สุด ซึ่งควรตระหนักอย่างมีส่วนร่วมกับชุมชนให้ครอบคลุมมิติหลักทั้ง 4 ด้าน คือ ด้านสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ ด้านการศึกษา ด้านสังคม และด้านเศรษฐกิจ (โพธิวัฒน์ เผ่าพงศ์ช่วง และคณะ, 2557) ตลอดจนการรู้เท่าทันเทคโนโลยีและการเปลี่ยนแปลงของสังคม

จากสภาพปัญหาและความสำคัญดังกล่าว จึงสนใจที่จะศึกษาเรื่อง รูปแบบการเกษตรกรรมยั่งยืนตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงบ้านทอน-อม ตำบลช่องไม้แก้ว อำเภอฟุ่ดตะโก จังหวัดชุมพร เพื่อหาแนวทางการแก้ไขด้านกระบวนการผลิตตั้งแต่ต้นน้ำถึงปลายน้ำในการปรับปรุงประสิทธิภาพการผลิตได้ การลดต้นทุนและเพิ่มผลผลิตจากการไม่ใช้สารเคมีทำให้เกิดความปลอดภัยต่อผู้ผลิตและผู้บริโภค ตลอดจนการยกระดับมาตรฐานการครองชีพและคุณภาพชีวิตของเกษตรกรให้ดีขึ้นเสริมสร้างสุขภาวะ ชุมชน กินดี อยู่ดี มีสุข และการนำภูมิปัญญาในท้องถิ่นในพัฒนาเพื่อเพิ่มศักยภาพให้กับชุมชน เตรียมความพร้อมของเกษตรกรในการพัฒนาภาคการเกษตรอย่างยั่งยืน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาบริบทชุมชน สถานการณ์ปัญหา และการจัดการการเกษตรบ้านทอน-อม ตำบลช่องไม้แก้ว อำเภอฟุ่ดตะโก จังหวัดชุมพร
2. เพื่อค้นหารูปแบบการเกษตรอย่างยั่งยืนตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงบ้านทอน-อม ตำบลช่องไม้แก้ว อำเภอฟุ่ดตะโก จังหวัดชุมพร

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีวิธีดำเนินการวิจัย ตามลำดับขั้นตอน ดังนี้

รูปแบบการวิจัย เป็นการวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Methods Research) มีเนื้อหาที่ศึกษาข้อมูล ได้แก่ เอกสาร บทความวิชาการ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดและทฤษฎีเกษตรกรรมยั่งยืน หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง การพัฒนาที่ยั่งยืน การพึ่งตนเอง และการยอมรับนวัตกรรม

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง/ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ การวิจัยเชิงปริมาณ กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ บุคคลที่เกี่ยวข้องกับการทำเกษตรกรรมยั่งยืนตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงบ้านทอน-อม ตำบลช่องไม้แก้ว อำเภอดงหลวง จังหวัดสุพรรณบุรี แบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่ 1) คณะกรรมการวิสาหกิจชุมชน ประกอบด้วย ประธาน รองประธาน เลขานุการ และกรรมการ จำนวน 10 คน และ 2) สมาชิกรายย่อยของวิสาหกิจ จำนวน 20 คน (ข้อมูล ณ เดือนพฤษภาคม 2566) (สำนักงานเกษตรจังหวัดสุพรรณบุรี, 2567) เลือกกลุ่มตัวอย่างแบบกำหนดสัดส่วนที่เท่ากันจากประชากรทั้งหมด คือ บุคคลที่เกี่ยวข้องกับการทำเกษตรกรรมยั่งยืนตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงบ้านทอน-อม ตำบลช่องไม้แก้ว อำเภอดงหลวง จังหวัดสุพรรณบุรี แบ่งเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ 1) สมาชิกในชุมชนหรือครอบครัวที่อาศัยในชุมชน จำนวน 10 คน 2) กลุ่มเกษตรกร ประกอบด้วย ประธาน รองประธาน เลขานุการ และกรรมการ จำนวน 10 คน และ 3) ผู้นำหรือแกนนำชุมชน ประกอบด้วย ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วย กรรมการ และปราชญ์ชุมชน จำนวน 10 คน จำนวนทั้งหมด 30 คน การวิจัยเชิงคุณภาพ กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ได้แก่ บุคคลที่มีความเกี่ยวข้องโดยตรงและมีบทบาทต่อการทำเกษตรกรรมยั่งยืนตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงบ้านทอน-อม ตำบลช่องไม้แก้ว อำเภอดงหลวง จังหวัดสุพรรณบุรี แบ่งออกเป็น 4 กลุ่ม ได้แก่ 1) คณะกรรมการวิสาหกิจชุมชน ประกอบด้วย ประธาน รองประธาน เลขานุการ และกรรมการ 2) คณะกรรมการบริหารร้านค้า ประกอบด้วย ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ประธานกลุ่ม รองประธานกลุ่ม และปราชญ์ชุมชน 3) หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ประกอบด้วย องค์การบริหารส่วนตำบล สำนักงานเกษตรจังหวัดสุพรรณบุรี กรมพัฒนาชุมชน และภาคีเครือข่าย และ 4) สมาชิกรายย่อยของวิสาหกิจ จำนวนทั้งหมด 15 คน เลือกแบบเจาะจง มีเกณฑ์การคัดเลือก คือ บุคคลที่มีความรู้ ความสามารถในการทำเกษตรกรรมยั่งยืนตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง และให้การส่งเสริม สนับสนุนชุมชน และมีประสบการณ์ทำงานร่วมกับชุมชน ไม่น้อยกว่า 5 ปี

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ 1) การวิจัยเชิงปริมาณ ใช้แบบสอบถามซึ่งให้ผู้เชี่ยวชาญด้านเกษตรกรรมยั่งยืน ด้านเศรษฐกิจพอเพียง ด้านภาษา และด้านวิจัย จำนวน 5 ท่าน ตรวจสอบความถูกต้องและครอบคลุมเนื้อหา แล้วนำไปหาค่าความเที่ยงตรงโดยการหาค่าดัชนีความสอดคล้อง IOC มีค่าไม่ต่ำกว่า 0.67 - 1.00 (บุญชม ศรีสะอาด, 2556) นำไปทดลองใช้กับกลุ่มอื่นที่คล้ายตัวอย่าง จำนวน 30 คน และได้หาค่าความเชื่อมั่นสัมประสิทธิ์แอลฟา (Cronbach, L. J., 1990) เท่ากับ 0.87 และจัดทำแบบสอบถามฉบับสมบูรณ์ แบ่งเป็น 4 ตอน คือ 1.1) ข้อมูลพื้นฐาน 1.2) บริบทชุมชน และสถานการณ์ปัญหา 1.3) การจัดการเกษตรตามแนว เศรษฐกิจพอเพียง (แบบสัมภาษณ์) และ 1.4) ข้อเสนอแนะ 2) การวิจัยเชิงคุณภาพ ได้แก่ แบบสัมภาษณ์เชิงลึกแบบมีโครงสร้าง

การเก็บรวบรวมข้อมูล ได้ดำเนินการ ดังนี้ เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ด้วยตนเอง โดยแบ่งวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลออกเป็น 3 ระยะ ได้แก่ ระยะที่ 1 ข้อมูลพื้นฐาน (แบบสอบถาม) ระยะที่ 2 บริบทชุมชน สถานการณ์ปัญหา และการจัดการการเกษตร (สัมภาษณ์เชิงลึก) และระยะที่ 3 ค้นหาแบบการเกษตรอย่างยั่งยืนตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง ใช้การสนทนากลุ่ม (Focus Group) ตรวจสอบสามเส้า (Triangulation) เป็นการเปรียบจากเวลา สถานที่ และบุคคลเพื่อความถูกต้องของข้อมูล

สถิติที่ใช้ในการวิจัยและการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ การวิจัยเชิงปริมาณใช้ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิจัยเชิงคุณภาพ วิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหาแบบพรรณนา และสรุปเป็นภาพรวม

ผลการวิจัย

ผลการวิจัย พบว่า บริบทชุมชน สถานการณ์ปัญหา และการจัดการการเกษตรบ้านทอน-อม ตำบลช่องไม้แก้ว อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดชลบุรี มีรายละเอียด ดังนี้

1. การศึกษาบริบทชุมชนบ้านทอน-อม ได้แก่ 1) ประวัติชุมชน เดิมหมู่บ้านทอนอม เป็นหมู่บ้านเขาหมาแขน หมู่ที่ 2 ตำบลช่องไม้แก้ว อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดชลบุรี และได้แยกเป็นหมู่บ้านทอนอม เมื่อปีพ.ศ. 2540 ยกฐานะขึ้นเป็นหมู่ที่ 6 และตั้งชื่อว่า “บ้านทอนอม” เพราะในหมู่บ้านมีต้นชะอมจำนวนมาก เรียกต่อ ๆ ว่าทอน-อม 2) สภาพทางกายภาพ มีอาณาเขตติดต่อ ได้แก่ ทิศเหนือติดต่อกับหมู่ที่ 5 บ้านวังปลา ทิศตะวันออกติดต่อกับหมู่ที่ 2 บ้านเขาหมาแขน ทิศตะวันตกติดต่อกับหมู่ที่ 5 บ้านวังปลา และทิศใต้ติดต่อกับหมู่ที่ 8 บ้านเขาเหรง ตำบลตะโก มีพื้นที่ประมาณ 92.50 ตาราง และสภาพภูมิอากาศร้อนชื้น 3) สภาพทางเศรษฐกิจ ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ร้อยละ 85 รองลงมา คือ ค้าขาย ร้อยละ 10 และรับราชการ/รัฐวิสาหกิจ ร้อยละ 5 อาชีพที่ทำรายได้มากที่สุด คือ ได้แก่ ทำสวนทุเรียน เงาะ มังคุด ยางพารา กาแฟ และส้มโอ และการเลี้ยงสัตว์ ได้แก่ ปลาสุกร เป็ด และไก่ เลี้ยงเพื่อบริโภคในครัวเรือน และแหล่งท่องเที่ยว ได้แก่ ถ้ำไทร สวนลุงนิล วิถีจินตนา 1 ไร่พอเพียง 4) สภาพทางสังคมและวัฒนธรรม ส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ มีวัด 4 แห่ง ได้แก่ วัดมุจลินทาราม วัดสุสติญาราม วัดแก้วเทพศิรัวงกรต และวัดป่าห้วยไทร และประเพณีและวัฒนธรรม ได้แก่ ปีใหม่ สงกรานต์ สารทเดือนสิบ ทำบุญวันเข้าพรรษา - ออกพรรษา ลอยกระทง และชักพระ 5) สภาพทางการเมืองการปกครอง มีการปกครองตำบลช่องไม้แก้ว ได้แก่ หมู่ที่ 1 บ้านเขาขวาง หมู่ที่ 2 บ้านเขาหมาแขน หมู่ที่ 3 บ้านคลองโชน หมู่ที่ 4 บ้านเขาวงกรต หมู่ที่ 5 บ้านวังปลา หมู่ที่ 6 บ้านทอนอม หมู่ที่ 7 บ้านห้วยไทร และหมู่ที่ 8 บ้านห้วยใหญ่ ซึ่งมีจำนวนประชากรทั้งหมด 6,420 คน โดยการปกครองแบบการกระจายโอกาสให้ประชาชน มีส่วนร่วมทางการเมือง 6) สภาพทางทรัพยากรและภูมิปัญญา คือ 6.1) ธรรมชาติ ได้แก่ ต้นตะโก 6.2) ผลผลิตการเกษตร ได้แก่ ทำสวนทุเรียน เงาะ มังคุด ยางพารา กาแฟ และส้มโอ 6.3) แหล่งน้ำธรรมชาติ ได้แก่ คลองโชน ห้วยหินดาซ ห้วยส้มควาย ห้วยร่องบ่อน ห้วยต้นสะตอ และห้วยต้นทุเรียน 6.4) แหล่งท่องเที่ยว ได้แก่ ป่าไม้/ป่าสงวน/อุทยานแห่งชาติ 6.5) ภูมิปัญญา ได้แก่ กลุ่มเพาะเห็ดฟางบ้านคลองโชน กลุ่มจักรสานบ้านห้วยไทร กลุ่มผลิตภัณฑ์ของกาแฟ และกลุ่มบ้านส้มจี๊ด และ 6.6) ปรากฏท้องถิ่น ได้แก่ 6.6.1) ด้านแพทย์แผนไทย ได้แก่ นายอารมณ หนูวัน 6.6.2) ด้านงานฝีมือ ได้แก่ นางเลียบ พรหมดวง 6.6.3) ด้านการเกษตร ได้แก่ นายสมบุรณ์ ศรีสุบัติ และ 6.6.4) ด้านพิธีกรรมทางศาสนา ได้แก่ นายเจริญ คงแก้ว 7) ศักยภาพชุมชน มีการทำเกษตรยั่งยืนตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงที่เป็นมิตรกับธรรมชาติ โดยใช้ต้นทุนในการผลิตที่ต่ำทำให้เกษตรกรได้ผลผลิตที่มีคุณภาพ และมีปริมาณที่เพิ่มมากขึ้น รวมทั้งมีศูนย์การเรียนรู้โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ สอดคล้องกับผู้ให้ข้อมูลว่า

“อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดชลบุรี ได้ขึ้นชื่อว่าดินแดนที่เป็นประตูสู่ภาคใต้ของประเทศไทย มีทรัพยากรที่ค่อนข้างสมบูรณ์เป็นเมืองผลไม้ที่ขึ้นชื่อ มีทุเรียนที่มีรสชาติอร่อยและสร้างชื่อเสียงจนผู้คนต่างกล่าวขานจนอยากจะมาเยือนสักครั้ง” (องค์การบริหารส่วนตำบลช่องไม้แก้ว, 2567)

“ชุมชนได้เปิดเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรเศรษฐกิจพอเพียงโดยนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาปรับใช้ในระดับครอบครัวและชุมชน และมีการจัดทำสินค้า OTOP ที่สำคัญ ได้แก่ เครื่องแกง น้ำมันมะพร้าวบริสุทธิ์ ทุเรียนทอด ทุเรียนกวน” (คณะกรรมการวิสาหกิจชุมชนบ้านทอน-อม, 2567)

และ“ผู้ใหญ่บ้าน ผู้นำชุมชน อสม. แกนนำ และประชาชนในชุมชนร่วมกันโดยการจัดการประชุมชาวบ้าน มีเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ร่วมกันคิด วิเคราะห์ข้อมูล ปัญหาในชุมชน เพื่อช่วยกันแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน” (ผู้นำชุมชน, 2567)

2. สถานการณ์ปัญหาชุมชนบ้านทอน-อม ได้แก่ 1) ด้านการวางแผนการผลิต เกษตรกรยังยึดติดอยู่กับรูปแบบการผลิตแบบเดิม ไม่มีการคิดค้นหรือพัฒนาให้เกิดผลิตภัณฑ์ในรูปแบบใหม่ ปัญหาที่พบ ได้แก่ 1) การขาด

แคลน/ไม่สามารถเข้าถึงแหล่งเงินทุน 2) ขาดบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถด้านการผลิตการบริหาร และเทคนิคแบบสมัยใหม่ และ 3) ช่องทางตลาดมีน้อย ขาดเครือข่ายทางการตลาด และประชาสัมพันธ์ และ 2) ด้านการเงินและบัญชี เกษตรกรยังขาดเรื่ององค์ความรู้การจัดการทางการเงิน ไม่มีการทำบัญชีรายรับ-รายจ่ายอย่างเป็นระบบ เกิดปัญหาขาดทุนสะสมต่อเนื่องมีหนี้สิน 3) ด้านการผลิตเกษตรกรจำนวนมากยังคงมีปัญหาในการผลิตด้วยข้อจำกัดด้านที่ดิน ทุน และความรู้ทางการตลาด ทำให้เกษตรกรส่วนใหญ่ยังคงมีรายได้น้อย 4) ด้านการตลาดเกษตรกรขาดองค์ความรู้ด้านการจัดการอาหารปลอดภัยและมาตรฐานต่าง ๆ ที่จำเป็นต้องมีเพื่อสู่ลักษณะและความปลอดภัยด้านอาหาร รวมถึงการผลิตสินค้า 5) ด้านการบริหารกลุ่ม มีการดำเนินการบริหารกลุ่มมีลักษณะของการจำหน่ายสินค้าในระดับท้องถิ่นที่มีการเติบโตช้า และเกษตรกรมีจำนวนลดน้อยลง 6) ด้านสิ่งแวดล้อมมีการเปลี่ยนแปลงของภูมิอากาศโลกอุณหภูมิโลกสูงขึ้นเกิดภัยพิบัติทางธรรมชาติที่รุนแรง ภูมิอากาศและฤดูกาลเปลี่ยนแปลง ปริมาณน้ำที่กักเก็บลดลงและขาดแคลน ส่งผลต่อระบบการผลิตทางการเกษตรและระบบนิเวศเสื่อมโทรม รวมถึงการระบาดของ 7) ด้านทรัพยากรของชุมชน มีการถูกรบกวนครอบพื้นที่เกษตรกรรมส่งผลให้การใช้ประโยชน์ที่ดินและแรงงานภาคเกษตรมีแนวโน้มลดลง ทรัพยากรธรรมชาติเสื่อมโทรมยังส่งผลต่อความมั่นคงทางอาหารและพลังงาน รวมทั้งปัญหาการเพาะปลูกผิดวิธี และ 8) ด้านการจัดการความรู้ เกษตรกรยังขาดความรู้เรื่องดินและการจัดการดินอย่างเหมาะสม และขาดทักษะในการใช้เครื่องมือที่ทันสมัย รวมทั้งขาดความรู้ความเข้าใจในการปฏิบัติ GAP เกี่ยวกับการผลิตที่มีคุณภาพ ปลอดภัย และเหมาะสมต่อการบริโภค

สอดคล้องกับผู้ให้ข้อมูลว่า “เกษตรกรขาดความรู้เรื่องการผลิตสินค้าที่ได้คุณภาพและ มาตรฐาน เช่น GAP และมาตรฐานสินค้าจะเป็นสิ่งที่บอกว่าสินค้าชนิดนั้น ๆ จะต้องมีลักษณะอย่างไร และลักษณะของสินค้าเหล่านี้จะสัมพันธ์กับเกรดของสินค้าที่นำไปสู่ราคา” (ภาคีเครือข่าย, 2567)

“เกษตรกรควรมีความรู้ในการวิเคราะห์แร่ธาตุในดิน เพราะดินเป็นปัจจัยพื้นฐานที่สำคัญทางการเกษตร เนื่องจากเป็นแหล่งอาหารของพืช เป็นที่ค้ำจุนรากพืชทำให้ลำต้นตั้งตรงแข็งแรง เป็นที่ดูดซับน้ำ และควรมีการเพิ่มความอุดมสมบูรณ์ดินควรนำใช้เทคโนโลยีมาใช้” (ประชาชน, 2567)

และ “เกษตรกรส่วนใหญ่ขาดความรู้ในเรื่องของการจัดการผลิตภัณฑ์ อาหารปลอดภัย และมาตรฐานสินค้า ควรมีการพัฒนาผลิตภัณฑ์เพื่อต่อยอดเชิงพาณิชย์ เกษตรกรต้องมีการพัฒนากระบวนการผลิต และสถานที่ในการผลิตเพื่อสร้างความน่าเชื่อถือด้านคุณภาพ และกระบวนการผลิตของผลิตภัณฑ์” (องค์การบริหารส่วนตำบลช่องไม้แก้ว, 2567)

3. การจัดการเกษตรกรรมตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง ได้แก่ 1) ด้านด้านพอประมาณ คือ มีการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่เป็นทุนเดิมของตนเองหรือภายในท้องถิ่นให้เกิดประโยชน์สูงสุดก่อนที่จะแสวงหาทรัพยากร แหล่งทุน วัตถุดิบหรือสิ่งของบริการต่าง ๆ จากภายนอก ชุมชนมีการผลิตเพื่อพออยู่ พอกิน และพอเพียง โดยยึดหลักการพึ่งตนเอง 2) ด้านความมีเหตุผล คือ มีการนำหลักความมีเหตุผลเพื่อจัดการทรัพยากรอย่างสมดุล โดยการตัดสินใจในเรื่องต่าง ๆ อย่างมีเหตุผลต้องพิจารณาแยกแยะให้เห็นความเชื่อมโยงของเหตุปัจจัยต่าง ๆ การนำเหตุผลมาใช้ คือ พิจารณาเหตุที่เกี่ยวข้องตามหลักวิชาการ กฎหมาย และศีลธรรม 3) ด้านมีภูมิคุ้มกัน คือ มีการสร้างภูมิคุ้มกันให้กับคนในชุมชน โดยการเตรียมตัวพร้อมรับผลกระทบ/การเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้น คำนึงถึงความเป็นไปได้ของสถานการณ์ต่าง ๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคตจะต้องมีการป้องกันความเสี่ยง 4) ด้านความรู้ คือ เกษตรกรมีการถ่ายทอดความรู้และเทคโนโลยีการผลิตทางการเกษตรให้กับเกษตรกรทั่วไปที่สนใจ ได้แก่ ความรู้ในการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตร การลดต้นทุนการผลิตการบริหารจัดการฟาร์ม และปรับเปลี่ยนระบบการผลิตสินค้า และ 5) ด้านคุณธรรม คือ ผู้นำชุมชนส่งเสริมสร้างจิตสำนึกให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ การป้องกัน การคอร์รัปชัน การทุจริตต่าง ๆ ตลอดจนการมีคุณธรรม ความซื่อสัตย์ต่อการประกอบอาชีพเช่นเดียวกับการรวมกลุ่มในการบริหารงานและ การจัดการควรยึดหลักธรรมาภิบาล

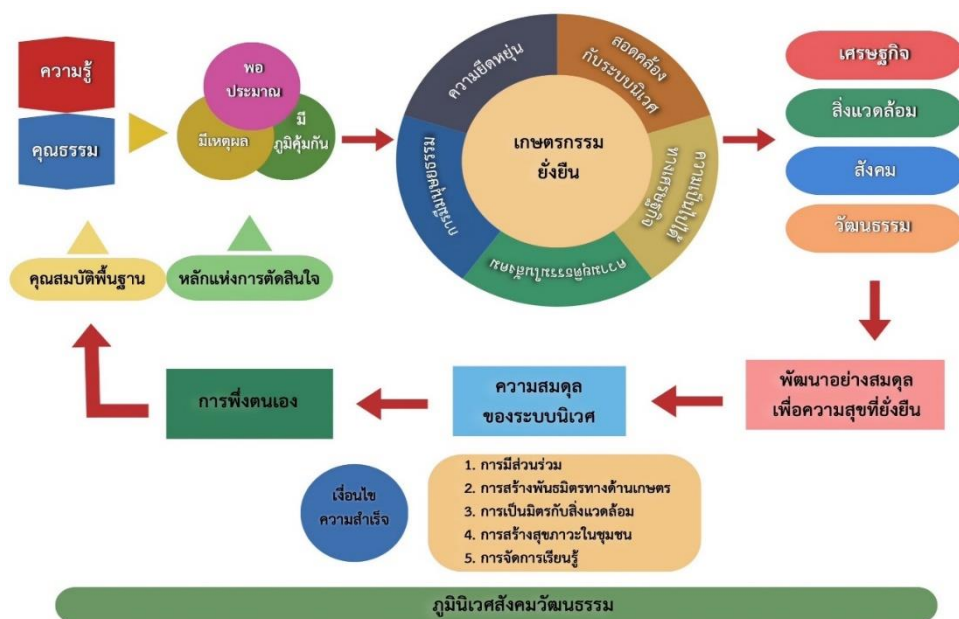

สอดคล้องกับผู้ให้ข้อมูลว่า “การนำหลักเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในครัวเรือน โดยรวมกลุ่มทำกิจกรรม เช่น การเพาะเห็ดฟาง การปลูกผักปลอดสารพิษ เลี้ยงไก่ มีการทำบัญชีครัวเรือน เพื่อให้ทราบถึงรายรับรายจ่ายของครัวเรือน และสามารถลดรายจ่ายที่ไม่จำเป็น เกิดกระบวนการการเรียนรู้และมีส่วนร่วมในชุมชน” (คณะกรรมการวิสาหกิจชุมชนบ้านทอน-อม, 2567)

“มีการจัดตั้งกองทุนชุมชนโดยประสานภาคีและเครือข่ายต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น ธกส, พัฒนาชุมชน ท้องถิ่น ท้องที่ ในการสนับสนุนการจัดตั้ง โดยให้ความรู้ และทักษะในการใช้ชีวิตแบบพอเพียง ลดหนี้สิน และลดค่าใช้จ่ายครัวเรือน นำหลักเศรษฐกิจพอเพียงและบัญชีครัวเรือนเป็นฐานพัฒนาชุมชน ส่งผลลดหนี้ มีรายได้เสริม คนในชุมชนมีความเป็นอยู่ดีขึ้น” (ภาคีเครือข่าย, 2567)

และ “ประชาชนมีการนำหลักเศรษฐกิจพอเพียงไปปรับใช้(เกิดกลุ่มเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อส่งเสริมอาชีพเพิ่มรายได้ลดรายจ่าย” (ประชาชน, 2567)

การค้นหารูปแบบการเกษตรอย่างยั่งยืนตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงบ้านทอน-อม ตำบลช่องไม้แก้ว อำเภอยางตลาด จังหวัดกาฬสินธุ์ จากการสนทนากลุ่มสรุปได้ ดังนี้ 1) สอดคล้องกับระบบนิเวศ คือ มีสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมกับการทำเกษตร มีการสร้างระบบเกษตรให้มีลักษณะเลียนแบบระบบนิเวศป่าธรรมชาติ ปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์ในพื้นที่เดียวกัน 2) ความเป็นไปได้ทางเศรษฐกิจ คือ เกษตรกรสร้างผลผลิตพอเพียงโดยสามารถเลี้ยงดูครอบครัว และมีรายได้ที่เสถียรภาพ ลดความเสี่ยงในการก่อหนี้ ส่งเสริมศักยภาพของเกษตรกร 3) ความยุติธรรมในสังคม คือ มีการจัดการตนเองให้สามารถพึ่งพาตนเองได้ โดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมให้เกิดการรวมกลุ่ม เพื่อสร้างเศรษฐกิจฐานรากมีความเข้มแข็งประชาชนทุกคนมีโอกาสในการเข้าถึงทรัพยากร การประกอบอาชีพ และบริการทางสังคมที่มีคุณภาพและเป็นธรรม 4) การมีมนุษยธรรม คือ ชุมชนมีการพึ่งพิงและเกื้อกูลในการอยู่ร่วมกัน ให้ความเคารพ ยอมรับ และมีสิทธิในการเข้าถึงทรัพยากรที่เป็นของสาธารณะอย่างเท่าเทียมกัน ด้านสังคมและวัฒนธรรมมีการประชุมแลกเปลี่ยนเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม และ 5) ความยืดหยุ่น คือ ชุมชนมีการปรับตัวให้เข้ากับสภาวะการเปลี่ยนแปลงต่อความก้าวหน้าของเทคโนโลยีมีความสำคัญต่อการผลิต โดยเทคโนโลยีช่วยในการจัดการในกระบวนการผลิตให้มีประสิทธิภาพดีกว่าการผลิตแบบเดิม ทำให้เพิ่มปริมาณการผลิตได้ผลผลิตที่มีคุณภาพและมาตรฐาน ดังนั้น ผู้วิจัยได้สรุปรูปแบบการเกษตรกรรมยั่งยืนตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงบ้านทอน-อม ตำบลช่องไม้แก้ว อำเภอยางตลาด จังหวัดกาฬสินธุ์ สามารถแสดงได้ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 รูปแบบการเกษตรกรรมยั่งยืนตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงบ้านทอน-อม

จากภาพที่ 1 สรุปได้ว่า การเกษตรกรรมยังยืนตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงบ้านทอน-อมเชื่อมโยงความสัมพันธ์เชิงลึกของ 5 ส่วน คือ ความสมดุลระบบนิเวศ การบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วม ระบบเกษตรกรรมยังยืน ภูมิโนเศสังคม และหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง บนฐานชุมชนในการขับเคลื่อนเพื่อสร้างคุณค่าให้แก่ระบบนิเวศโดยให้มีการทำเกษตรตามภูมิประเทศของภูมิศาสตร์และภูมิสังคม ซึ่งเน้นเกษตรยังยืนแบบพึ่งพาตนเอง และใช้กระบวนการมีส่วนร่วมในพัฒนาคน ชุมชน และสังคม โดยนำศักยภาพเป็นทุนเดิมของชุมชนมาพัฒนาอย่างต่อเนื่อง และชุมชนมีการจัดการตนเองอย่างบูรณาการกิจกรรมด้านต่าง ๆ ที่เอื้อและเกื้อกูลกันอย่างสมดุลของระบบนิเวศเป็นมิตรและปลอดภัยกับสิ่งแวดล้อม เกษตรกร และผู้บริโภค ทำให้เกษตรกรมีความเข้มแข็งสร้างความเป็นเอกภาพและศักยภาพของชุมชนอย่างยังยืนภายใต้การนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในทุกระดับ เพื่อเป็นชุมชนที่ปลอดภัยและมีความมั่นคงทางอาหาร และปัจจัยเงื่อนไขความสำเร็จที่ในการทำเกษตรยังยืน ได้แก่ การมีส่วนร่วม การสร้างพันธมิตรทางเกษตร การเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม การสร้างสุขภาวะในชุมชน และการจัดการความรู้ กล่าวคือจากต้นน้ำด้านการจัดการของชุมชนกลางน้ำเป็นการสร้างพันธมิตรทางด้านเกษตรอินทรีย์เพื่อสร้างสุขภาวะที่ดีในชุมชน และปลายน้ำเป็นการสร้างความสุขในชุมชนให้เกิดความสมดุลอย่างยังยืนโดยน้อมนำแนวหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นหลักในการพึ่งพาตนเอง และรักษาระบบนิเวศ

อภิปรายผล

จากผลการวิจัย สามารถอภิปรายผล ได้ดังนี้

บริบทชุมชน สถานการณ์ปัญหา และการจัดการการเกษตรบ้านทอน-อม ตำบลช่องไม้แก้ว อำเภอยุ่งตะโก จังหวัดชุมพร สรุปได้ว่า ชุมพร มีอายุหมู่บ้าน 13 ปี เดิมหมู่บ้านทอนอม เป็นหมู่บ้านเขาหมาแหงน หมู่ที่ 2 ตำบลช่องไม้แก้ว อำเภอยุ่งตะโก จังหวัดชุมพร และได้แยกมาเป็นหมู่บ้านทอนอม เมื่อปี พ.ศ. 2540 ยกฐานะขึ้นเป็นหมู่ที่ 6 และตั้งชื่อว่า “บ้านทอนอม” เป็นที่รู้จักจากสวนลุงนิลโดยนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในชุมชน ซึ่งเป็นหมู่บ้านที่เข้มแข็งในการเป็นแบบของหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงระดับอำเภอ มีทรัพยากรด้านการเกษตร ได้แก่ ทุเรียน เงาะ มังคุด ยางพารา กาแฟ และส้มโอ มีปราชญ์ท้องถิ่น ได้แก่ ด้านแพทย์แผนไทย/สมุนไพร ด้านงานฝีมือต่าง ๆ ด้านการเกษตร ด้านพิธีกรรมทางศาสนา ด้านเศรษฐกิจพอเพียง และด้านศักยภาพชุมชนมีการทำเกษตรยังยืนตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงที่เป็นมิตรกับธรรมชาติ ด้านการผลิตค่านึงและรักษาไว้ซึ่งระบบนิเวศสภาพแวดล้อม มีความมั่นคง และความปลอดภัยอาหาร สร้างความสมดุลความเป็นธรรมทางเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และระบบนิเวศ ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ พิทักษ์พงศ์ ป้อมปราณี ที่ได้ศึกษาเรื่องการขับเคลื่อนระบบเกษตรกรรมยังยืนอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านคอกช้างว่า บริบทชุมชนในหาทุนและศักยภาพทุนทางสังคมในหมู่บ้านเพื่อการขับเคลื่อนระบบเกษตรกรรมยังยืน คือ 1) กระบวนการเพื่อการพัฒนากระบวนการผลิต ได้แก่ การจัดการระบบการผลิต การปรับปรุงบำรุงดิน และคัดเลือกพัฒนาพันธุ์พืช และ 2) กระบวนการเพื่อสร้างแหล่งอาหารปลอดภัยค่าใช้จ่ายในครัวเรือน ได้แก่ การสร้างอาหารระดับครัวเรือน และการสร้างอาหารระดับกลุ่มหรือชุมชน (พิทักษ์พงศ์ ป้อมปราณี, 2558) ด้านสถานการณ์ปัญหา ได้แก่ 1) ด้านวางแผนการผลิต สมาชิกเป็นทั้งผู้ผลิต/ผู้บริโภค 2) ด้านการเงินและบัญชี ขาดองค์ความรู้จัดการเงิน ทำบัญชีรายรับ - รายจ่ายเป็นระบบ 3) ด้านการผลิตมีการผลิตแบบรายย่อย การถือครองที่ดินขนาดเล็กเพื่อทำกิน และขาดมาตรฐานผลิต 4) ด้านการตลาด ขาดองค์ความรู้จัดการอาหารปลอดภัย 5) ด้านการบริหารกลุ่ม เกษตรกรมีจำนวนลดน้อยลง ผู้ที่อยู่ในวัยแรงงานอพยพออกนอกพื้นที่ทั้งแบบถาวรและชั่วคราว 6) ด้านสิ่งแวดล้อม การเปลี่ยนแปลงของภูมิอากาศเกิดภัยพิบัติส่งผลต่อการผลิต 7) ด้านทรัพยากรของชุมชน ฐานทรัพยากรธรรมชาติเสื่อมโทรม และ 8) ด้านการจัดการความรู้ ขาดความรู้เรื่องดินและการจัดการดินอย่างเหมาะสม และการจัดการเกษตรกรรมตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง ประกอบด้วย 1) ด้านพอประมาณ ผลิตเพื่อพออยู่ พอกิน และพอเพียง ยึดหลักการพึ่งตนเอง 2) ด้านความมีเหตุผล จัดการทรัพยากร

อย่างสมดุล 3) ด้านภูมิคุ้มกัน เตรียมความพร้อมรับผลกระทบการเปลี่ยนแปลงด้วยการพึ่งพาตนเอง 4) ด้านความรู้ ถ่ายทอดความรู้และเทคโนโลยีการผลิต และ 5) ด้านคุณธรรม ผู้นำส่งเสริมการสร้างจิตสำนึกการมีส่วนร่วมบริหารจัดการกฎระเบียบที่เป็นธรรม ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ วชิราภรณ์ สังข์ทอง ที่ได้ศึกษาเรื่องเกษตรกรที่ประสบปัญหา ได้แก่ 1) ด้านสิ่งแวดล้อม ได้แก่ ภัยแล้งและปลูกพืชแล้วไม่มีตลาดรองรับ 2) ทรัพยากรของชุมชน เงินลงทุนไม่เพียงพอ ขาดเมล็ดพันธุ์ เมล็ดพันธุ์มีราคาแพงมาก และ 3) ความรู้และความสามารถ ด้านการผลิตปุ๋ย การทำผลิตภัณฑ์ใช้เอง และการลดต้นทุนการผลิต สำหรับแนวทางการพัฒนาเครือข่ายการจัดการเรียนรู้ที่สำคัญ ได้แก่ 1) ค้นหาแนวทางการพัฒนาเครือข่ายการจัดการเรียนรู้ 2) ปลูกฝังนิสัย พฤติกรรม การใช้ชีวิตอย่างพอเพียง 3) กำหนดข้อตกลงร่วมกัน 4) กำหนดบทบาทหน้าที่ของเครือข่าย 5) การสร้างแรงบันดาลใจในการเรียนรู้ การทำเกษตรกรรมยั่งยืน 6) กำหนดหลักสูตรเรียนรู้ตลอดชีวิต และ 7) รักษาสายใยความสัมพันธ์ (วชิราภรณ์ สังข์ทอง, 2561)

การค้นหารูปแบบการเกษตรกรรมยั่งยืนตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงบ้านทอน-อม ตำบลช่องไม้แก้ว อำเภอยะรัง จังหวัดชุมพร สรุปได้ว่า มีการจัดการระบบเกษตรกรรมแบบยั่งยืนตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง เน้นการเกษตรแบบยั่งยืนแบบพึ่งพาตนเอง และเห็นความสำคัญของสิ่งแวดล้อมที่สมดุลกับระบบนิเวศที่เป็นมิตรและปลอดภัยกับสิ่งแวดล้อม เกษตรกร และผู้บริโภค ประกอบด้วย 1) สอดคล้องกับระบบนิเวศ 2) ความเป็นไปได้ทางเศรษฐกิจ 3) ความยุติธรรมในสังคม 4) การมีมนุษยธรรม และ 5) ความยืดหยุ่น เมื่อพิจารณาเชื่อมโยงความสัมพันธ์คือ ความสมดุลของระบบนิเวศ การบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วม ระบบเกษตรกรรมยั่งยืน ภูมิโนเวศสังคม และหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ต้องอาศัยชุมชนเป็นแกนกลางขับเคลื่อนสร้างคุณค่าแก่ระบบนิเวศ และใช้กระบวนการมีส่วนร่วมในการพัฒนา และปัจจัยเงื่อนไขเกษตรอย่างยั่งยืน ประกอบด้วย การมีส่วนร่วม การสร้างพันธมิตรทางด้านเกษตร การเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม การสร้างสุขภาวะในชุมชน และการจัดการความรู้ ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ พระศุภร์ หัยภาค ที่ได้ศึกษาเรื่องรูปแบบการจัดการเกษตรแบบผสมผสานตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ได้แก่ 1) ด้านการจัดการกระบวนการผลิต การใช้ที่ดินเพื่อผลิตเป็น 2 ส่วน คือ พื้นที่ด้านทิศตะวันตกเป็นพื้นที่ตอนปลูกผักสวนครัว ไม้ผล เลี้ยงไก่ไข่ และเลี้ยงปลา พื้นที่ด้านทิศตะวันออกเป็นที่ราบลุ่มเหมาะแก่การทำนา ขุดสระเก็บน้ำไว้ในฤดูแล้ง เก็บเมล็ดพันธุ์ไว้ใช้เอง ผลิตน้ำส้มควันไม้เพื่อป้องกันกำจัดแมลงศัตรูพืช มีการจัดการเครื่องจักรเครื่องทุ่นแรงอย่างคุ้มค่า ใช้แรงงานในครอบครัว การวางแผนการใช้เงิน ด้านการจัดการส่วนประสมการตลาดโดยผลิตสินค้าตามความต้องการของตลาดโดยเน้นสินค้าคุณภาพ สะอาด ปลอดภัย ราคาสมเหตุสมผล และประชาสัมพันธ์ในลักษณะการบอกต่อ และ 2) ด้านการจัดการตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ใช้หลักความพอประมาณ คือ การผลิตเพื่อบริโภคเหลือจำหน่าย ความมีเหตุผลผลิตตามศักยภาพของพื้นที่ และภูมิคุ้มกันมีการวางแผนการทำกิจกรรมที่เกื้อกูล ด้านเงื่อนไขความรู้มีการนำความรู้มาใช้ในการจัดการการผลิตและการตลาด ด้านคุณธรรมมีความโปร่งใส ซื่อสัตย์สุจริตและมีจริยธรรมในการดำเนินธุรกิจกับคู่ค้าอย่างเสมอภาค และรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อม และ 3) ปัจจัยที่ทำให้ประสบความสำเร็จ ประกอบด้วย ปัจจัยภายใน ได้แก่ การวางแผนการใช้ชีวิต ประสพการณ์เกษตรกร ทุนดำเนินการเกษตรกร และการได้รับความไว้วางใจ ปัจจัยภายนอก ได้แก่ ภูมิประเทศที่เหมาะสม การสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐ และการสนับสนุนการเรียนรู้ (พระศุภร์ หัยภาค, 2563)

สรุปและข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่องนี้ สรุปได้ว่า บริบทชุมชน สถานการณ์ปัญหา และการจัดการการเกษตรบ้านทอน-อม ตำบลช่องไม้แก้ว อำเภอยะรัง จังหวัดชุมพร สรุปได้ว่า บริบทชุมชนในปี พ.ศ. 2540 ได้ยกฐานะขึ้นเป็นหมู่ที่ 6 และตั้งชื่อว่า “บ้านทอนอม” สมัยก่อนจะเป็นสวนกาแฟ และเปลี่ยนมาเป็นสวนปาล์ม สวนทุเรียน ในสถานการณ์ปัญหา

ได้แก่ 1) ด้านการวางแผนการผลิต 2) ด้านการเงินและบัญชี 3) ด้านการผลิต 4) ด้านการตลาด 5) ด้านการบริหารกลุ่ม 6) ด้านสิ่งแวดล้อม 7) ด้านทรัพยากรชุมชน และ 8) ด้านการจัดการความรู้ ด้านการจัดการเกษตรกรรม ได้แก่ 1) ด้านพอประมาณ 2) ด้านความมีเหตุผล 3) ด้านมีภูมิคุ้มกัน 4) ด้านความรู้ และ 5) ด้านคุณธรรม และรูปแบบการเกษตรกรรมยั่งยืนตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงบ้านทอน-อม ตำบลช่องไม้แก้ว อำเภอดงเจริญ จังหวัดชุมพร ประกอบด้วย 1) สอดคล้องกับระบบนิเวศ 2) ความเป็นไปได้ทางเศรษฐกิจ 3) ความยุติธรรมในสังคม 4) การมีมนุษยธรรม และ 5) ความยืดหยุ่น จึงมีข้อเสนอแนะ ดังนี้ การนำผลการวิจัยไปใช้คือ 1) ควรนำผลที่ได้เป็นหลักการปฏิบัติหรือการพัฒนาพื้นที่รูปธรรมเพื่อสร้างความยั่งยืนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในระดับครัวเรือน และ 2) ควรนำผลที่ได้ไปสร้างพื้นที่การเรียนรู้และการมีส่วนร่วมในกระบวนการขยายผลอย่างเป็นรูปธรรม และวิธีการจัดการเกษตรจากพื้นที่ต้นแบบ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย คือ 1) หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรมีการถ่ายทอดองค์ความรู้ เทคโนโลยี นวัตกรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการเกษตร เพื่อสนับสนุนการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ และ 2) หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรมีการส่งเสริมและสนับสนุนการส่งเสริมการนำแนวคิดการทำเกษตรตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โดยส่งเสริมให้เกษตรกรมีส่วนร่วมในการร่วมคิด ร่วมทำในการกำหนดนโยบาย พัฒนาการผลิตยั่งยืน และระบบฐานข้อมูล และข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป คือ 1) ควรศึกษาเปรียบเทียบระหว่างชุมชนต่าง ๆ ในแต่ละอำเภอจะทำให้เห็นภาพในมุมมองกว้าง เพื่อหาแนวทางพัฒนาการเกษตรแบบยั่งยืน และสร้างเศรษฐกิจฐานรากเพื่อสร้างรายได้เงินหมุนเวียน และ 2) ควรศึกษาโครงสร้างทางสังคมที่ส่งผลต่อการขับเคลื่อนความร่วมมือกลุ่มเกษตรกรระดับพื้นที่แลกเปลี่ยนองค์ความรู้ กระบวนการผลิต ช่องทางการจำหน่าย และทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม

เอกสารอ้างอิง

- คณะกรรมการวิสาหกิจชุมชนบ้านทอน-อม. (24 มี.ค. 2567). รูปแบบการเกษตรอย่างยั่งยืนตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงบ้านทอน-อม ตำบลช่องไม้แก้ว อำเภอดงเจริญ จังหวัดชุมพร. (ฉันทชนก เทพสุทธิ์, ผู้สัมภาษณ์)
- บุญชม ศรีสะอาด. (2556). วิธีการทางสถิติสำหรับการวิจัย เล่ม 2. กรุงเทพมหานคร: สุวีริยาการพิมพ์.
- ประชาชน. (14 มี.ค. 2567). รูปแบบการเกษตรอย่างยั่งยืนตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงบ้านทอน-อม ตำบลช่องไม้แก้ว อำเภอดงเจริญ จังหวัดชุมพร. (ฉันทชนก เทพสุทธิ์, ผู้สัมภาษณ์)
- ผู้นำชุมชน. (24 มี.ค. 2567). รูปแบบการเกษตรอย่างยั่งยืนตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงบ้านทอน-อม ตำบลช่องไม้แก้ว อำเภอดงเจริญ จังหวัดชุมพร. (ฉันทชนก เทพสุทธิ์, ผู้สัมภาษณ์)
- พระศุภร์ หัยภาค. (2563). การจัดการเกษตรแบบผสมผสานตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง กรณีศึกษานายสายัญ มุ่งเขตกลาง จังหวัดอุทัยธานี. ใน วิทยานิพนธ์เกษตรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาเกษตรศาสตร์ และสหกรณ์. มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- พิทักษ์พงศ์ ป้อมปราง. (2558). การพัฒนานวัตกรรมและองค์ความรู้การถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรที่เหมาะสม โดยใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสู่เกษตรกรในจังหวัดนครปฐม. วารสารการวิจัยเพื่อการพัฒนาเชิงพื้นที่ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม, 7(1), 59-73.
- โพธิวัฒน์ เผ่าพงศ์ช่วง และคณะ. (2557). การพัฒนารูปแบบการจัดการความรับผิดชอบต่อสังคมด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อความยั่งยืนของเขตประกอบการอุตสาหกรรม. วารสารวิชาการพระจอมเกล้าพระนครเหนือ, 24(3), 644-656.
- ภาคีเครือข่าย. (24 มี.ค. 2567). รูปแบบการเกษตรอย่างยั่งยืนตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงบ้านทอน-อม ตำบลช่องไม้แก้ว อำเภอดงเจริญ จังหวัดชุมพร. (ฉันทชนก เทพสุทธิ์, ผู้สัมภาษณ์)

- วชิราภรณ์ สังข์ทอง. (2561). การพัฒนาเครือข่ายการจัดการเรียนรู้เกษตรกรรมยั่งยืนเพื่อลดต้นทุนการผลิตและเพิ่มมูลค่าสินค้าเกษตร กรณีศึกษา: ตำบลปากปวน อำเภอวังสะพุง จังหวัดเลย. ใน รายงานการประชุมมหาดไทยวิชาการระดับชาติและนานาชาติ ครั้งที่ 11. มหาวิทยาลัยมหาดไทย.
- วิฑูรย์ ปัญญากุล. (2558). ภาพรวมเกษตรอินทรีย์ไทย 2556 - 2557. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิสายใยแผ่นดิน.
- สำนักงานเกษตรจังหวัดชุมพร. (2567). เกษตรอินทรีย์. เรียกใช้เมื่อ 14 มีนาคม 2567 จาก https://chumphon.doae.go.th/province/?page_id=1072.
- สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. (2566). ผลกระทบจากการใช้สารเคมีทางการเกษตร. เรียกใช้เมื่อ 14 มีนาคม 2566 จาก <https://www.onep.go.th/ผลกระทบต่อการใช้สารเคมี/>
- องค์การบริหารส่วนตำบลช่องไม้แก้ว. (24 มี.ค. 2567). รูปแบบการเกษตรอย่างยั่งยืนตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง บ้านทอน-อม ตำบลช่องไม้แก้ว อำเภอทุ่งตะโก จังหวัดชุมพร. (ฉันทชนก เทพสุทธิ์, ผู้สัมภาษณ์)
- อาทิตยา พองพรหม. (2562). หลักการและรูปแบบเกษตรกรรมยั่งยืน. กรุงเทพมหานคร: สำนักพัฒนาและถ่ายทอดเทคโนโลยี.
- Cronbach, L. J. (1990). Essentials of psychological testing. (5th ed.). New York: Harper Collins.